

POSTAVENIE SVÄTEJ STOLICE A PÁPEŽSKÉHO ŠTÁTU V ROKOCH 1815-1870

THE STATUS OF THE HOLY SEE AND THE PAPAL STATES BETWEEN THE YEARS 1815-1870

Martin Floriš

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Obdobie 19. storočia možno zaradiť medzi prelomové obdobia v historickom vývoji nepokojnej Európy. Porážka napoleonských vojsk a prerozdelenie vplyvu v Európe sa stalo determinantom vývoja na politickej scéne. V takto zmenenej politickej situácii dochádza tiež k zmene postavenia Katolíckej cirkvi a Svätej stolice ako jej najvyššieho orgánu. Búrlivé roky znamenajú pomerne radikálnu zmenu v nazeraní na Svätú stolicu a „jej“ cirkevný štát. V priebehu krátkeho časového obdobia dochádza k viacnásobnej zmene politického smerovania, ktorá mala niekedy dobrovoľný charakter, inokedy vznikla ako reakcia na udalosti nezávislé od vôle popredných predstaviteľov Cirkvi. Cieľom predkladanej práce je syntetizovať ucelený pohľad na úzko vymedzenú etapu historického vývoja Svätej stolice a dotknúť sa (aspoň čiastočne) osudu Pápežského štátu v záverečnej etape jeho existencie. Práca reflektuje úzko vymedzené historické obdobie s osobitným dôrazom na postavenie Svätej stolice a najmä na vývoj jeho postavenia v medzinárodných vzťahoch.

ABSTRACT

The period of the 19th century can be classified as a breakthrough in the Historical Development of the Problematical Situation in Europe. The defeat of Napoleon's Army and the redistribution of the influence in Europe has become a determinant of development on the political scene. In the changed political situation there also occurs a change in the position of the Catholic Church and the Holy See as its supreme body. Tumultuous years represent a fairly radical change in the perception of the Holy See and ' its ' Papal States. Within a short period of time it can be observed multiple changes in a political direction which sometimes can be characterised as deliberate change, but sometimes can be also marked as forced change created in response to an event beyond the control of the leaders of the Church. The aim of this work is to synthesise a comprehensive view of narrowly defined stage of Historical Development of the Holy See and to describe (at least partially) the fate of the Papal States in the final phase of its existence. The work reflects the narrowly defined historical period, with particular emphasis on the status of the Holy See, and particularly to develop its position in the international relations.

I. ÚVOD

Prelom 18. a 19. storočia predstavuje historický medzník vývoja predovšetkým južnej a západnej Európy. Veľká francúzska revolúcia priniesla do dejín cirkvi viaceré predtým nepoznané elementy, na ktoré politická scéna, medzinárodné spoločenstvo a v neposlednom rade Katolícka cirkev museli reagovať. Revolučný štát vykazuje cirkev do medzí, ktoré jej boli predtým neznáme, ale neostáva iba pri zrušení privilégií a radikálnom zoštátnení cirkevných majetkov, snaží sa sekularizovať národnú cirkev, oddeliť ju od Rímskych štruktúr; neskôr volí zdanlivo opačný postup - snaží sa podriadit' oficiálne Rímske štruktúry štátnemu

aparátu. Katolícka cirkev musí na uvedené zmeny reagovať odmietavo, nielen kvôli ich liberálnemu (neskôr svetsko–autokratickému) charakteru, ale hlavne kvôli forme a dôsledkom týchto reforiem.

Hoci spojenie štátnych a svetských štruktúr bolo považované za niečo samozrejmé, prax ukázala, že to tak nie je a navyše odluka cirkvi od štátu nie je dnes vnímaná ako jav výslovne záporný a je (ak prebehne v priateľskom duchu) akceptovaná a dokonca odporúčaná aj cirkevnými teoretikmi. Takéto závery sa však presadzovali pozvoľne a pomerne neskoro.

Porážkou Napoleona sa pre Pápežský štát a Katolícku cirkev končí neľahká etapa historického vývoja. Cirkevní predstavitelia musia na vzniknutú situáciu reagovať, čo sa im spočiatku darí veľmi dobre, avšak neskorší vývoj predznamenáva problémy nielen vnútroštátne, ale aj ťažkosti spojené s výkyvom medzinárodného postavenia Apoštolskej stolice.

II. SVÄTÁ STOLICA A POZOSTATOK NAPOLEONSKEJ DOBY

Poloha a umiestenie Pápežského štátu v Európe predznamenáva závažné historicko-politické dôsledky Veľkej francúzskej revolúcie na fungovanie štátneho útvaru v podmienkach rozbitenej Európy. Viaceré okolnosti skutočne potvrdzujú, že takéto následky aj reálne nastávajú a štátny útvar im musí nevyhnutne čeliť.

Samotnú francúzsku revolúciu môžeme charakterizovať slovami českého historika Františka Halása ako proticirkevnú resp. protikresťanskú ale nie protináboženskú¹, nakoľko jej charakter spočiatku smeruje najmä proti akýmkoľvek výsadám (aj stavovským resp. cirkevným). Revolučné nálady obyvateľstva² sa však nezastavujú len pri uzákonení slobody svedomia a náboženského presvedčenia, odluka cirkvi od štátu pre revolučné ľudové vrstvy nie je postačujúca. Štát sa snaží zájsť oveľa ďalej, znárodňuje cirkevný majetok, ruší rehole a schvaľuje tzv. civilnú konštitúciu kléru – dokument, ktorým klerikov fakticky podriaďuje štátnej moci a ruší viaceré záväzné pravidlá správania sa kňazov (zrušenie celibátu, priama voľba farárov, možnosť znárodnenia cirkevného majetku a pod.) a núti klerikov prisahať na takúto konštitúciu. Faktickým dôsledkom takejto akcie je rozdelenie kléru na skupinu, ktorá sa podrobuje³ a zvyšok, ktorý je prenasledovaný, vyhnaný či väznený. Prenasledovanie kléru fakticky kopíruje vývoj revolúcie (nastupuje pozvoľna, vrchol dosahuje za vlády jakobínov a mierne uvoľnenie nastáva počas termidoriánskeho konventu a direktória). Ani nástupom konzulátu a jeho premenou na cisárstvo nekončia konflikty pápeža a predstaviteľov Francúzska. Napoleon si je vedomý vplyvu cirkvi a skutočnosti, že prevažná väčšina obyvateľstva sa hlási ku katolíckej konfesii, preto sa nesnaží cirkev úplne zničiť⁴, ide mu skôr o to podriadiť cirkev štátu, nielen podľa v minulosti známeho galikánskeho modelu, ktorý sa zamerával na podriadenie partikulárnej (francúzskej) cirkvi štátu formou proklamácie nezávislosti regionálnej cirkvi na Ríme a naopak závislosti cirkevných predstaviteľov (ktorí boli súčasne predstaviteľmi štátu) vo vzťahu k suverénovi v zmysle dobového chápania – t.j. panovníkovi. Pápež túto snahu odmieta, dôsledkom čoho Napoleon obsadzuje Pápežský štát, ruší ho de iure a pápeža internuje na území Francúzska. Pápež však cisárovi neustupuje⁴ a krátko pred porážkou Napoleona v roku 1814 ho cisár prepúšťa. Ani Napoleonov návrat a jeho 100-dňové cisárstvo už neohrozuje existenciu obnoveného Pápežského štátu. Séria vojnových konfliktov si vyža-

¹ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 236 a nasl.

² Nie však reprezentatívnej časti obyvateľstva, nakoľko väčšina obyvateľstva Francúzska sa hlásila ku katolíckej tradícii. Výkon štátnej moci bol však zverený radikálnym reprezentantom ľudu, ktorí ju aj patrične využívali.

³ Tzv. prisázní kňazi boli rozhodnutím pápeža vylúčení z cirkvi.

⁴ Odhliadnuc od predbežného súhlasu pápeža, známeho ako „fontainebleauský konkordát“, so znením ktorého údajne pápež Pius VII. v slabej chvíli súhlasil (obsahom konkordátu malo byť vzdanie sa pápeža časti svetských a duchovných práv, pričom malo dôjsť ku kreácii stavu podobného k Avignonskému zajatiu pápežov v 14. storočí). Pápež si vyhradil podmienku, že články dohody pred publikáciou prerokuje konzistórium kardinálov, čo cisár nedodrжал. Po odmietnutí zborom kardinálov pápež konkordát zrušil. ŠPIRKO, J.: Cirkevné dejiny IV, Turčiansky sv. Martin : Matica Slovenská, 1943. s.323

duje komplexné riešenie, a preto víťazné mocnosti zvolávajú do Viedne medzinárodný kongres na urovanie viacerých (nielen územných) medzinárodne problematických otázok. V odbornej literatúre sa kongres často označuje ako počiatok reštavrácie, či snaha víťazných štátov zamedziť revolučnú vlnu, ktorú francúzske výboje zapríčinili.

III. VIEDENSKÝ KONGRES A POZÍCIA SVÄTEJ STOLICE

Po politických a vojenských turbulenciách v strednej a južnej Európe bolo nevyhnutné stabilizovať pomery spôsobom, ktorý umožní ďalšiu koexistenciu štátnych celkov a nebude vzbudzovať dôvodné obavy o svoju stabilitu.

Z pohľadu aparátu Apoštolskej stolice znamenal kongres, zvolaný do Viedne, dôvodné očakávanie, nakoľko bolo potrebné riešiť nevyhnutné územné otázky dotknutých štátov. Nebolo vôbec samozrejmosťou očakávať, že územie cirkevného štátu bude reštavrované vo svojich predrevolučných pomeroch. Skutočnosť, že sa pápežovi a jeho administratíve podarilo nakoniec obmedziť teritoriálne straty na minimum⁵, bol podľa Františka Halása znamením výborného výkonu pápežskej diplomacie vedenej štátnym sekretárom Ercolom Consalvim.⁶ Citovaný autor poukazuje na zrejmu snahu víťazných mocností navzájom strážiť svoje majetkové a územné zisky a zabrániť prílišnému posilneniu protistrán. Operujúc s uvedeným dosiahol Consalvi, že Rakúsko, ktorého nadmernému posilneniu vplyvu na Apeninskom polostrove chceli ostatné štáty zabrániť, vydalo (dobrovoľne či nasilu) Pápežskému štátu väčšinu územia, ktoré stratilo v roku 1797, čím boli zaistené severné hranice štátu. Južné územia potom pápežovi bez odporu vrátilo Neapolské kráľovstvo, v ktorom Napoleonovho švagra Murata nahradila reštavrovaná dynastia bourbonovcov.⁷ Pre úplnosť je potrebné dodať, že jediný, kto vo svojej podstate podporoval úplnú reštavráciu Pápežského štátu, bol ruský cár Alexander I., ktorý zjavne nemal záujem o nadmerné posilnenie politických oponentov.

K ďalšej iniciatíve, a síce k vybudovaniu tzv. Svätej aliancie (zamýšľanej ako istej formy nadnárodného spojenia štátov), sa pápež postavil odmietavo. František Halás poukazuje na skutočnosť, že tak učinil pod vplyvom umierneného pontifikátu Pia VII. a prezieravosti sekretára Consalviho, ktorého cieľom bolo kalkulovať so zrejmu snahou popredných štátov získať politického a vojenského spojenca v takej forme, ktoré nebola v súlade s katolíckou náukou a ani s dobovým chápaním poslania Pápežského štátu a v konečnom dôsledku sa diplomaticky vyhnúť takýmto pokusom.⁸

Obdobie Viedenského kongresu a krátky čas bezprostredne po ňom znamenajú v historickom vývoji medzinárodného postavenia Pápežského štátu⁹ mimoriadne úspešnú eta-

⁵ Boleslav Kumor poukazuje na stratu Avignonu a regiónu Venaissin v prospech Francúzska a časť kniežactva Ferrary v prospech Rakúska. KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. s. 9. Celkovým výsledkom bol štát približne totožný (s uvedenými výnimkami) s predrevolučnými pomermi, ktorý tvorilo cca 2,5 milióna obyvateľov.

⁶ HALAS, F.X.: *Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežstvá, diplomacie Svätého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 244

⁷ Boleslav Kumor (KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. s. 9) poukazuje na fakt, že zúčastnené štáty riešili cirkevné záležitosti iba do takej miery, v akej považovali náboženstvo a Katolícku cirkev za podporovateľov štátneho poriadku. Z uvedeného dôvodu bola zabezpečená medzinárodná ochrana cirkevného štátu, ktorý bol ako jediný obnovený v porovnaní zo štátmi, obsadenými Napoleonom.

⁸ HALAS, F.X.: *Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežstvá, diplomacie Svätého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 244 a nasl. Citovaný autor tu rovnako prezentuje úvahu o tom, že konzervatívny duch víťazných štátov si kládol za cieľ bojovať proti politickým reformám akéhokoľvek druhu, čo pápež nemienil slepo a bezvýhradne nasledovať. S citovaným autorom možno súhlasiť do tej miery, keď bude súčasne zdôraznené, že ide o postulát platný za pontifikátu Pia VII. Ťažko možno predpokladať postoj napr. Gregora XVI., ktorý je považovaný za najkonzervatívnejšieho pápeža 19. storočia a ktorý odmietal reformy nielen politického, ale (bez primeraného dôvodu) aj vedecko-technologického charakteru.

⁹ Nielen Pápežského štátu, ale aj Katolíckej cirkvi.

pu. Pred pápežom a jeho aparátom neuzatvárali dvere už ani nekatolícke štáty a vo vzťahu ku katolíckym štátom bol pápež a jeho štát spočiatku značne sebestačnejší ako v predchádzajúcom období. Typickým príkladom môže byť napríklad obnovenie rádu jezuitov, ktorých zrušenie v roku 1773 si u pápeža nátlakom vymohli práve katolícke štáty. Hoci možno konštatovať zlepšenie medzinárodného postavenie štátu a Svätej stolice, nie je možné tento stav preceňovať. Medzinárodný vplyv Svätého stolca síce vzrástol, ale do značnej miery ho limitovalo poníženie cirkvi v katolíckych štátoch, kde v podstate až do roku 1848 (nezriedka – ako napríklad v prípade Rakúsko – Uhorska- aj po uvedenom období) pretrvali tendencie štátnej reguláciu jednotlivých oblastí života partikulárnej cirkvi.

Sumárne možno na charakteristiku výsledného efektu použiť konštatovanie vyššie spomenutého českého autora Halása, ktorý hovorí o kongrese ako o „*najjasnejšom úspechu pápežstva a jeho diplomacie na Viedenskom kongrese, na ktorom mali nekatolícke štáty väčšie slovo ako katolícke*“ a ako o „*triumfe, ktorý mal byť na dlhú dobu posledný svojho druhu*“. ¹⁰

Rezíduom Viedenského kongresu, ktorý pretrval až do dnešných dní, je inkorporovanie práva zástupcov pápeža (pápežských nuncií) byť v katolíckych krajinách doyenom diplomatického zboru. Toto právo pretrvalo navzdory následným okolnostiam až dodnes a vo väčšine katolíckych štátov je stále pápežský nuncius doyenom diplomatického zboru bez ohľadu na služobný vek. ¹¹

IV. OBDOBIE REŠTAVRÁCIE PREDREVOLUČNÝCH POMEROV¹² (1814/1815-1846)

Trvanie Viedenského kongresu a čas bezprostredne po ňom spadá do obdobia pontifikátu pápeža Pia VII.(1800-1823) a jeho štátneho tajomníka Ercola Consalviho. Pápež už v roku 1814, teda ešte pred skončením celého kongresu, zriadil provizórnu vládu vedenú Agostinom Rivarolom, neskorším kardinálom, ktorý zaviedol konsolidačné, ale mnohokrát nešťastné a spiatočnicke reformy ako napríklad zrušenie francúzskej administratívy a obnovenie predošlej správy¹³, zrušenie očkovania proti kiahňam, zrušenie zákazu žobrania, zákaz budovania verejného osvetlenia a v neposlednom rade obnova inkvizície a prísnej tlačovej cenzúry. Po kritike umiernených cirkevných kruhov bola časť správy opätovne zreformovaná, ale spolu s uvedenými reformami boli do života uvedené ďalšie reformy konzervatívneho charakteru. Obdobie pontifikátu pápeža Pia VII. môžeme označiť ako obdobie zápasu medzi úplnou reštavráciou a ponechaním niektorých politických a technických benefitov uvedeného obdobia. Vo všeobecnosti možno pozorovať prevažujúcu tendenciu úplného príklonu ku konzervatívnym tendenciám a to nielen v rovine politickej, kde možno do istej miery pozorovať opodstatnenie, ale aj v rovine vedeckej, ktorá je síce (vzhľadom na dobovú optiku) pochopiteľná, ale do veľkej miery nebezpečná.

¹⁰ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť pápežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 245

¹¹ Doyen – (pôvodne) služobne najstarší člen diplomatického zboru. V niektorých prípadoch vystupuje v mene celého diplomatického zboru. V katolíckych štátoch je doyenom vždy apoštolský nuncius, aj keby nebol služobne najstarším. Pre porovnanie pravidiel diplomatického protokolu Slovenskej republiky obsahujú nasledovnú charakteristiku: „*Doyen diplomatického zboru v SR je pápežský nuncius a vždy stojí na prvom mieste medzi diplomatickými zástupcami. Ostatní diplomatickí zástupcovia na úrovni mimoriadnych a splnomocnených veľvyslancov sa radia podľa termínu odovzdania poverovacích listín prezidentovi SR.*“ (Pravidlá diplomatického protokolu v Slovenskej republiky, citované dňa 10.05.2014 podľa <http://www.mod.gov.sk/data/files/860.pdf>, s.17).

¹² Obdobie bezprostredne nasledujúce po Viedenskom kongrese je taktiež možné nazvať obdobím zelantských pápežov (zelanti – konzervatívci, odporcovia akýchkoľvek reforiem – pozn. autora).

¹³ Obnovená administratíva spočívala v rozdelení štátu na 21 legácií, každá mala na čele kardinála a na delegácie, v čele ktorých stáli pápežský delegáti. Kardinálom a delegátom boli podriadení gubernátori z rád pápežských prelátov. Občianski komunálni radní a ich funkcionári boli vybraní pápežskými legátmi a museli byť potvrdení pápežskou štátnou radou. Provinciálne rady (tie boli pomerne skoro zrušené – už za Leva XII.) sa skladali z občanov menovaných Rímom. Systém súdnej moci tvorili vatikánske súdy, kongregácie a najvyšší apelačný súd.(KREIBICH, K.: Z dejín sporů cirkve a štátu. I. část. Brno: Rovnost,1950. s. 56 a nasl.)

Po smrti Pia VII. bol zvolený zelantmi presadzovaný kandidát Lev XII. (1823-1829). Počas pontifikátu nového pápeža sa začali presadzovať centralistické tendencie. V oblasti financií je podstatná daňová reforma, spojená s rozsiahlymi úspornými opatreniami, ktoré však pramenili zo zhoršenej ekonomickej situácie štátu. Neblahý vplyv na fungovanie štátu malo znovuzavedenie niektorých feudálnych privilégií a zákona diskriminujúceho židovské obyvatelstvo. Boleslav Kumor poukazuje na skutočnosť, že vláda cirkevného štátu pomaly naberala policajný ráz, čo spôsobovalo stagnáciu v politickej, ekonomickej a spoločenskej oblasti.¹⁴

Vzniknutá situácia spôsobila v roku 1831 vlnu povstaní na väčšine územia Pápežského štátu, ktoré boli porazené iba za intervencie rakúskych vojsk. Namiesto upadnutého hnutia karbonárov nastupuje celotalianske hnutie Mladé Taliansko, ktorého cieľom bolo zjednotenie štátnych útvarov na území Apeninského polostrova a zavedenie republikánskeho zriadenia s centrom v Ríme.

Pápežský štát sa pomaly ocitá v odlišnej situácii ako kedykoľvek v minulosti, politika protekcionizmu veľmocí z obdobia pred Francúzskej revolúcie bola Viedenským kongresom uvoľnená a Pápežský štát bol obnovený ako samostatný štát nielen právne ale aj politicky. Samostatnosť v tomto ohľade možno vnímať prioritne s ohľadom na sebestačnosť štátneho zriadenia, ktorá (hoci najmä z pohľadu vojenského len pomerne veľmi krátko) zapríčinila odklon pápežstva nielen od cesty modernizmu, ale spôsobila dobrovoľnú izoláciu Pápežského štátu v medzinárodných vzťahoch.¹⁵ Snaha o samostatnosť, o ktorú sa cirkevní predstavitelia snažili na Viedenskom kongrese a ktorá bola vlastne aj motiváciou Pápežského štátu nevstúpiť do Svätej aliance, sa teda (bez ohľadu na zrejmu správnosť počiatočnej motivácie) ukázala ako dvojsečná zbraň. Európske mocnosti tejto politike bránili len do tej miery, v akej odporovala ich záujmom. Nemohli však prehliadnuť príčiny povstania v Bologni (február 1831)¹⁶, ktoré bolo porazené len vďaka intervenciám rakúskych a francúzskych vojsk. Roland Fröhlich poukazuje na fakt, že najmarkantnejším prejavom anachorickosti režimu cirkevného štátu bolo spoločné memorandum Rakúska, Anglicka, Francúzska, Pruska a Ruska, v ktorom žiadali od pápeža reformy, ktoré „záujem Európy žiadal“, najmä „všeobecné pripustenie laikov do správnych a justičných úradov a zavedenie volebného systému na mestskej a provinciálnej úrovni“.¹⁷ Urazený pápež váhal s uskutočnením zmien, napokon uskutočnil určité administratívne, súdne a finančné reformy, s cieľom poskytnúť laikom širšie miesto v správe štátu, avšak samotný spôsob potlačenia revolúcie za pomoci cudzincov sa dotkol patriotizmu majetných a vzdelaných vrstiev.¹⁸ Ďalšiu revolúciu v roku 1843 zvládol Pápežský štát bez cudzej pomoci, ale dôsledkom vzbúr a pápežskej politiky boli perzekúcie širokého množstva odporcov režimu, ktorí boli väznení alebo nútene museli emigrovať.

Ak máme však úplne analyzovať situáciu Svätej stolice v prvej polovici 19. storočia (najmä na poli medzinárodnom), nemali by sme zabúdať na jeden zdanlivo bezvýznamný detail, konkrétne na postoj pápeža k juhoamerickým republikám, ktoré získavajú nezávislosť revolúciou proti Španielskej nadvláde. Na prvý pohľad je zrejmé, že tradične chápaný cirkevný postoj, prameniacy zo zastávania princípu historickej legitimacy a odmietania revolučných zmien, by mal znamenať kritiku cirkvi vo vzťahu k novým republikám a procesu ich vzniku. Praktický postoj cirkevných predstaviteľov bol však presne opačný. Národnooslobodzovacie revolúcie neboli totiž revolúciami liberalistickými, naopak novovzniknuté štáty sa sami snažili

¹⁴ KUMOR, B.: Cirkevné dejiny : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. s. 10

¹⁵ Politiku konsolidácie smerom dovnútra a izolácie smerom navonok označuje švajčiarsky autor Hans Küng ako krátkozrakú stratégiu. KÜNG, H.: Katolícka Cirkev. Stručné dejiny.[Preklad Oto Havrila]. Bratislava: Slovart, spol. s r.o., 2003.. s. 184.

¹⁶ Dva dni po zvolení nového pápeža Gregora XVI. (1831-1846).

¹⁷ FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. Praha : Vyšehrad, 1999. s. 188

¹⁸ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežství, diplomacie Svätého stolce, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 250

o nadviazanie úzkych kontaktov s pápežskou administratívou a otvorene sa hlásili ku kresťanskej tradícii, ktorú mali v úmysle podporovať. Takýto postoj zrejme vyvolal v cirkevných kruhoch sympatie, ktoré prevládli nad postojom k zjavnému nedostatku legitimacy¹⁹ nových štátnych útvarov. Pápeža však vzniknutá situácia stavala do neľahkej pozície. Novovznikajúce štáty totiž žiadali pápeža, aby ich uznal *de iure* a predovšetkým, aby menoval nových biskupov, ktorých si cirkevná správa nutne vyžadovala. Podstata konfliktu tkvela v skutočnosti, že s menovaním biskupov na španielskom území musel súhlasiť španielsky kráľ a teda menovanie biskupov na takomto území by poprelo španielsku jurisdikciu. Pius VII. situáciu vyriešil tak, že na uprázdnené miesta dočasne menoval apoštolských vikárov (na takýto krok súhlas kráľa nepotreboval). Keď však pápež Lev XII. neprezieravo žiadal juhoamerických vysokých cirkevných predstaviteľov k prísaha kráľovi, vyvolal tým dočasný konflikt. Pápež²⁰ ustúpil a chcel vymenovať nových riadnych biskupov, španielsky kráľ však ostro protestoval a tak pápež opäť menoval len apoštolských vikárov. V tejto politike pokračoval aj Pius VIII., avšak po jeho smrti Gregor XVI. vyhlásil, že má povinnosť jednať s každou vládou – aj s „vládou *de facto*“. Pápež menoval sídelných biskupov a po smrti španielskeho kráľa Ferdinanda VII. (1833) dosiahol konsolidáciu situácie.

Smrťou Gregora XVI. nastáva na pápežskom stolci podstatná zmena, keďže nový pápež Pius IX. (1846-1878) nebol kandidát presadzovaný skupinou zelantov. Voľbu nového pápeža sprevádzali oslavy širokých vrstiev obyvateľstva, nakoľko nový pontifik mal povest' umierneného liberála a talianskeho vlastenca. Prvé roky pontifikátu pôvodné informácie sčasti potvrdili, keďže rozsiahla amnestia sa dotkla politických väzňov a prisľúbené administratívne reformy mali zabezpečiť demokratizáciu a modernizáciu verejného života.

V. OBDOBIE KRÍZY PÁPEŽSKÉHO ŠTÁTU (1846-1848)

Počiatočná snaha pápeža Pia IX. pristúpiť na niektoré liberálne reformy štátneho zriadenia a v neposlednom rade na reformy vedecko-technologické, ktorých odmietnutie nemalo navonok žiadne racionálne zdôvodnenie, snáď iba tradíciu, ktorá sama osebe nemohla postačovať, sa stretla s priaznivým ohlasom verejnosti.²¹ Prvotné reformy nového pápeža naznačovali pre obyvateľstvo pokrokové tendencie²². Cirkevný autor však poznamenáva, že pápež (uvedomujúc si aktuálnu vnútropolitickú situáciu Pápežského štátu) pristupoval k reformám skôr z nevyhnutnosti ako z vlastného presvedčenia. Vnútorň postoj pontifika ostáva záhadou, avšak možno ho čiastočne vyabstrahovať z diania po potlačení revolúcie v roku 1848.

Revolučný vlna, ktorá zasiahla aj oblasť Apeninského polostrova, sa výrazne dotkla aj územia Pápežského štátu. Pápež ako reakciu na februárovú revolúciu vo Francúzsku, na úspešnú revolúciu v Neapolskom kráľovstve a súčasne v období marcovej revolúcie v Nemecku, prijal novú ústavu Pápežského štátu, zaručil slobodu tlače a zhromažďovania a zaručil laikom účasť na správe štátu.²³ Pápež ďalší revolučný posun však nezastavil a keď prepukli ďalšie revolúcie v Miláne a Benátku²⁴, bol vyzvaný, aby sa postavil do čela boja za zjednotenie Talianska.²⁵

¹⁹ Optikou dobovej cirkevnej politiky.

²⁰ Na radu kardinála Capellariho – prefekta kongregácie pre šírenie viery a budúceho pápeža Gregora XVI.

²¹ Známý je boj pápeža Gregora XVI. proti železnici a budovaniu železničných tratí. Štátny sekretár sa snažil postoj pápeža zmieriť aspoň dobudovaním siete klasickej cestnej dopravy. Juraj Dolinský však vyslovuje úvahu o obavách pápeža, že železnice uľahčím dopravy uľahčia zároveň aj prenikanie liberálnych myšlienok a odmietané plynové osvetlenie by mohlo uľahčiť nočné schôdze. Citovaný autor do značnej miery chápe dobový pohľad, napriek tomu ho ale podrobuje oprávnenej kritike. DOLINSKÝ, J.: Dejiny Cirkvi. Trnava: Dobrá kniha, 2010. s. 278.

²² Sloboda tlače, zhromažďovania, zvýšenie účasti laikov na správe štátu a pod.

²³ FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 189

²⁴ Medzi revolucionármi prevládali myšlienky hnutia za zjednotenie Talianska (tzv. „risorgimento“).

²⁵ Roland Fröhlich poukazuje na skutočnosť, že revolucionári sa v podstate delili na dve skupiny: 1. skupinu tvorili liberálni demokrati okolo Vincenza Giobertiho, zástancovia zjednoteného štátu liberálneho charakteru pod vedením pápeža (niekedy nazývaný aj geogulfisti) a 2. skupina vedená Giuseppe Mazzinim, ktorá považovala cirkev za baštu autoritár-

Pápež, hoci si želel obmedzenie vplyvu Rakúska v Talianskych štátoch, nemohol vysloviť podporu revolučnému hnutiu, Mazziniho program preň totiž predstavoval koniec pápeža ako suveréna a program neogulfistov mal preň príliš ďalekosiahly liberalizačný charakter.

Vyhlásením pápežskej neutrality²⁶ sa situácia dramaticky vyostrila. Pápežov minister gróf Rossi bol zavraždený a pápež utiekol z Ríma do Neapolského kráľovstva. V Ríme bola medzičasom vyhlásená republika a pápež bol vyhlásený za zosadeného. Keďže pápež odmietol kompromisné návrhy svojich poradcov a odmietol zo vzbúrencami rokovať, požiadal o pomoc európske veľmoci.²⁷ Rakúsko, ktoré medzičasom porazila revolucionárov na vlastných územiach v Taliansku a ich spojencov a Francúzsko, ktorého druhá republika bola pápežovi viac naklonená, vyslali pápežovi vojenskú pomoc. V lete 1849 bolo územie Pápežského štátu naposledy obnovené vo svojom pôvodnom rozsahu.²⁸ Slovami Rolanda Fröhlicha – koleso dejín nezastavili ani takéto neúspechy. „*Liberalizmus, risorgimento a porážka dvoch opôr cirkevného štátu, Rakúska a Francúzska, vo vojnách s Pruskom boli účinnejšie ako boj pápeža za jeho práva – bol hlboko presvedčený o tom, že bez svetskej vlády nemôže zaručiť nezávislosť svojho duchovného poslania*“²⁹.

Po obnovení Pápežského štátu nastala rázna zmena v politike Pia IX., ktorý sa vzdal pôvodnej snahy o demokratizáciu pomerov. Pápež nechcel viac ani počuť o konštitucionálnej vláde a obnovil prísny absolutizmus.³⁰ František X. Halás však poukazuje na skutočnosť, že odpor k liberalizmu sa prejavoval len v politickej oblasti a za daného prechodného obdobia podnikol pápež viaceré reformné kroky (ozdravenie financií, zničenie skupín lupičov a budovanie infraštruktúry).³¹

Rozpornosť uvedených pomerov bola o to väčšia, že politický systém Pápežského štátu ostro kontrastoval so zriadením susedného štátu, Sardínsko-Piemonského kráľovstva. Liberálna konštitučná monarchia so širokým výpočtom demokratických práv³², bola vzor pápežskej opozície, ktorú živil najmä sardínsky ministerský predseda Camillo Cavour, za podpory spolkov karbonárov.

Situácia v Pápežskom štáte bola bytostne závislá od jeho protektorov – Francúzska a Rakúska. Keďže však v roku 1859 vypukla medzi oboma štátmi vojna a na stranu Francúzska sa pridalo aj Sardínsko-Piemontské kráľovstvo, ktoré porážkou Rakúska získalo Lombardsko – teda územie v susedstve cirkevného štátu. K novému štátu, ktorý zmenil meno na Talianske kráľovstvo, sa po nekrvavých prevratoch v Toskánsku, Parme a Piacenze pripojila značná časť stredného Talianska. Garibaldiho oddiely následne dobyli Kráľovstvo oboch Sicílií a chceli následne tiahnuť až do Ríma.³³ Ministerský predseda Cavour sa však dohodol

stva. Citovaný autor poznamenáva, že pôvodne mala prevahu prvá skupina, ktorá očakávala podporu zo strany pápeža, keď nie politickú, tak aspoň morálnu. FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. Praha : Vyšehrad, 1999. s. 189

²⁶ V tento súvislosti je známy pápežov výrok: „*Ako Talian, želim si blaho národa, ktoré sa dá najlepšie dosiahnuť v konfederácii jeho štátov, ale ako hlava Cirkvi nemôžem vyhlásiť vojnu štátu, ktorý mi na to nedal príčinu*“, resp. „*Verní svojmu najvyššiemu apoštolátu zahrňujeme rovnakým citom otcovskej lásky všetky krajiny a všetky národy*“. ŠMÁLIK, Š.: Boží ľud na cestách. Cirkev v 49 pokoleniach. Bratislava: Vydavateľstvo Lúč, 1997. s. 609

²⁷ Jozef Špirko píše o „*ukrutnostiach vojsk, ktoré boli pripísané na účet pápeža*“. ŠPIRKO, J.: Cirkevné dejiny IV, Turčiansky sv. Martin : Matica Slovenská, 1943. s. 358

²⁸ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť pápežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 252. Územná celistvosť bola však udržiavaná len za cenu sústavnej prítomnosti cudzích vojsk na celom území.

²⁹ FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. Praha : Vyšehrad, 1999. s. 189

³⁰ ŠPIRKO, J.: Cirkevné dejiny IV, Turčiansky sv. Martin : Matica Slovenská, 1943. s.358, citovaný autor hodnotí daný postoj ako „*základný omyl a neopatrnosť, ktorá len urýchlila blížiacu sa katastrofu. Eud začal v Piovi IX. Nenávidieť nielen panovníka, ale aj pápeža*“.

³¹ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť pápežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 252.

³² Vo vzťah k partikulárnej cirkvi boli vypovedaní jezuiti, zrušené kňazské výsady a všetky kongregácie, ktoré sa nezaoberali vyučovaním alebo ošetrovaním chorých.

³³ HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť pápežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 252

s Napoleonom III. na oklieštení pápežského štátu namiesto jeho úplného obsadenia.³⁴ Následné protesty pápeža boli odsúdené na neúspech a v rokoch 1860-1870 bolo územie Pápežského štátu obmedzené len na tenký pás Ríma a najbližšieho okolia. Skutočnosť, že Taliansko pristúpilo na takúto dohodu bola skôr nevyhnutnosťou, ktorá mala dočasný charakter, čo je možné celkom dobre spozorovať napr. vo vyhlásení z roku 1861, v ktorom bol Rím vyhlásený za „budúce hlavné mesto“.³⁵

Keď Taliansko získalo vďaka spojenectvu s Pruskom v Prusko-Rakúskej vojne Benátky, ostal oklieštený Pápežský štát obkľúčený zo všetkých strán a plne odkázaný na pomoc Francúzska. Napoleon III. sa do veľkej miery snažil povolať späť francúzske vojsko, avšak na druhej strane nechcel tak očividne porušiť svoje záväzky voči pápežovi. V novembri 1867 odrazila francúzska posádka Garibaldiho útok na Rím, avšak po vypuknutí Prusko-Francúzskej vojny a prvotných porážkach muselo Francúzsko stiahnuť svoje vojská z územia Pápežského štátu. Netrvalo dlho a 20.septembra 1870 vpochodovali Garibaldiho oddiely do Ríma a pápež vydal vojenský príkaz, aby sa zdržali ozbrojeného odporu. Tento deň je potrebné pokladať za definitívny koniec Pápežského štátu vo forme, v akej existoval viac ako 1000 rokov.³⁶

VI. HODNOTOVÁ ORIENTÁCIA SVÄTEJ STOLICE V ROKOCH 1815-1870

Aby sme mohli komplexne posúdiť fungovanie Pápežského štátu v poslednej etape jeho historického vývoja, musíme nevyhnutne poukázať na hodnotové a filozofické smerovanie Svätej stolice, ktoré bolo riadiacim impulzom politiky cirkevného štátu. Jozef Špirko poukazuje na skutočnosť, že Pápežský štát pôsobil pomerne zastaralo a to najmä z nasledovných dôvodov:

- 1) Ako jediný bol riadený duchovnou osobou.
- 2) Ostro kontrastoval so zlaicizovaným a zosekularizovaným zvyškom sveta.
- 3) Štáty na Apeninskom polostrove žiadali demokratickejšiu vládu a oslobodenie sa spod cudzej nadvlády³⁷, pričom pápež bol proti týmto požiadavkám (alebo sa k nim staval neutrálne – pozn. autora).³⁸

K nasledujúcim dôvodom by sme mohli priradiť ekonomickú zaostalosť a dogmatickú neústupčivosť aj vo veciach, ktoré bytostne nemuseli cirkevní predstavitelia odmietat'.

Ak však máme posudzovať politiku Pápežského štátu a Svätej stolice úplne a komplexne, musíme nevyhnutne konštatovať všeobecne známy fakt, že politika štátu je záležitosť premenlivá a závisí od viacerých faktorov a jedným z nich bola aj osobnosť pápeža. Prvým pápežom, ktorého časť pontifikátu spadá aj do tohto obdobia, bol Pius VII.. Pápež, ktorý zažil otvorenú konfrontáciu s Napoleonom, sa bál modernizmu a liberalizmu a zaviedol konzervatívne reformy, z nich niektoré mali doslova katastrofálne následky.³⁹ Pápež počas celého svojho pontifikátu osciloval medzi konzervativizmom a kompromisom vo vzťahu k potrebným reformám, zväčša presadenými štátnym sekretárom Consalvim, voči ktorému sa však vytvorila značná opozícia. Po smrti Pia VII. prevzali Petrov stolec pápeži pariaci k skupine tzv. zelantov – Lev XII. (1823-1829), Pius VIII. (1829-1830) a hlavne Gregor XVI. (1831-1846).

³⁴ Po porážke Rakúska sa stiahli vojská s prevažnej časti územia Pápežského štátu, čo umožnilo jeho obsadenie.

³⁵ FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. Praha : Vyšehrad, 1999. s.190

³⁶ Ako poznamenáva F.X. Halás – deň vzniku pápežského štátu nie je možné jednoznačne vymedziť, iba konštatovať, že počnúc rokom 756 bola pápežský primát na územím štátu nepochybný. HALAS, F.X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. s. 81

³⁷ Najmä vo vzťahu k Rakúsku bola prípadná podpora akéhokoľvek hnutia hlásajúceho národné zjednotenie prakticky nemyšliteľná.

³⁸ ŠPIRKO, J.: Cirkevné dejiny IV, Turčiansky sv. Martin : Matica Slovenská, 1943. s. 357.

³⁹ Zrušenie povinného očkovania proti kiahňam spôsobilo nárast mortality. (KUMOR, B.: Cirkevné dejiny : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. s. 22).

Prvý menovaný – Lev XII. nastúpil za podpory najkonzervatívnejšej časti konkláve. Zaviedol konsolidačné opatrenia na ozdravenie verejných financií, avšak tieto spojil s navrátením niektorých feudálnych privilégií a prijatím diskriminačného zákona o židoch. Boleslav Kumor sumárne konštatuje, že vláda cirkevného štátu pomaly získavala policajný charakter, čo spôsobovalo mnohostrannú stagnáciu.⁴⁰ Na druhej strane tento pápež pôsobil autoritatívne aj vo vzťahu ku skupine zelantov a nie vždy dbal na ich názor, čím si značnú časť z nich znepriatelil. Po krátkom pontifikáte Pia VIII. (1829-1830), nastupuje v laických kruhoch ostro kritizovaný Gregor XVI. (1831-1846). Najkonzervatívnejší zo všetkých pápežov 19. storočia, bol pôvodom mníchom, ktorý nemal dostatočný prehľad o fungovaní sveta, čo podľa mnohých cirkevných autorov neslávne ovplyvnilo aj jeho pontifikát. Pápež svojou encyklikou *Mirari vos* ostro kritizoval náboženský liberalizmus, slobodumúrárstvo, indiferentizmus a násilnú odluku cirkvi od štátu. Pápež touto encyklikou nepriamo odsúdil aj názory viacerých významných dobových cirkevných teoretikov (napr. Lammennaisa a Bautaina), čo je nepochopiteľné najmä vzhľadom na to, že za pontifikátu jeho predchodcov boli takéto smery minimálne tolerované, v prípade francúzskeho teológa Lammennaisa dokonca Levom XII. podporované. Voči pápežovi rástla opozícia a následné povstania a početná búrka nevôle museli byť potlačené iba za prispenia medzinárodnej intervencie. Na požiadavky veľmocí uskutočniť nevyhnutné reformy reagoval pápež ako na urážku, postupne sa k jednotlivým krokom odhodlal, ale zároveň podnikal protiopatrenia na minimalizáciu ich vplyvov.

Po nástupe Pia IX. (1846-1878) sa pápež snažil o zmiernenie pomerov. Prepustil politických väzňov svojho predchodcu, podporil účasť laikov na správe štátu, zaviedol pokrokové technické reformy a dokonca uviedol do života ústavnosť režimu. Po tom ako odmietol účasť na zjednotení Talianska, povstania proti nemu, úteku a následnej vojenskej intervencii Rakúska a Francúzska, ktorá obnovila poriadok v Pápežskom štáte, zrušil pápež viacero týchto reforiem, ktoré beztak chápal ako nutné zlo a nebol teda liberálom, za ktorého bol v prvých rokoch svojho pontifikátu považovaný, ale skôr pragmatikom, ktorý chápal reformy ako aktuálnu potrebu. Menovaný pápež sa preslávil encyklikou v podobnom duchu (*Quanta cura* a hlavne k nej pripojený dokument *Syllabus errorum*) ako *Mirari vos* Gregora XVI.

VII. ZÁVER

Pápežský štát prestal definitívne existovať po viac ako tisícročnej etape, počas ktorej predstavoval neodmysliteľnú súčasť politickej mapy Európy. Zánikom cirkevného štátu končí jedna etapa historického vývoja nielen talianskych dejín, ale aj dejín Katolíckej cirkvi a Európy a to tým skôr, že obdobie obsadenia je vlastne časovo totožné s koncom Prvého vatikánskeho koncilu, ktorý zmenil komplexný pohľad na fungovanie Katolíckej cirkvi. Pápežský štát ako entitu *sui generis* nemožno posudzovať izolovane, ale vždy v korelácii s fungovaním Svätej stolice, čo však nie vždy platí aj z ohľadom na fungovanie cirkvi ako celku.⁴¹

Strata cirkevného štátu spôsobila v cirkevných kruhoch skepsu a zdesenie, avšak zo znalosťou historicko-kultúrnych podmienok možno spoľahlivo konštatovať, že bola len logickým vyústením historického vývoja. Podstata pápežského primátu tkvie prioritne v oblasti spravo-

⁴⁰ KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojaššáka, 2003. s. 10

⁴¹ Ak berieme Katolícku cirkev ako komplex partikulárnych cirkví, musíme nevyhnutne poukázať na tendencie osamostatniť konkrétnu partikulárnu cirkev spod vplyvu Svätej stolice. Tieto tendencie sú historicky, geograficky a národnostne podmienené a možno ich pozorovať najmä v etape absolutistických štátov, prípadne čiastočne aj vo vývoji niektorých liberálnodemokratických štátov.

vania Katolíckej cirkvi a osoba pápeža – rímskeho biskupa bola vždy prioritne volená z ohľadom na tento aspekt.⁴²

Zjednotené Taliansko nemuselo byť nevyhnutne nepriateľom Svätej stolice, hoci obe strany sa do tejto pozície stavali. Štát z dôvodu odporu a nepochopenia zo strany cirkevných predstaviteľov, pápež zase z dôvodu tradície, keďže pokladal územie Pápežského štátu za majetok nie svoj ale Boží a nezbavil sa taktiež pocitu osobnej krivdy. Uvedený stav následne vyriešil len čas, keď obe strany pochopili, že vzniknutý stav im spôsobuje viac problémov, ako sú si ochotné pripustiť.

V dielach cirkevných autorov sa môžeme stretnúť s názorom, že schválením dogmy o pápežovej neomylnosti vo veciach viery a mravov a jeho univerzálneho jurisdikčného primátu stratil cirkevný štát svoje opodstatnenie. Tento záver je nepochybne (minimálne) do istej miery pravdivý, avšak samotné uvedenie si jeho platnosť trvalo zúčastneným stranám pomerne dlhý čas.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Viedenský kongres, Svätá stolica, medzinárodné vzťahy, Pápežský štát, pápež.

KEYWORDS

The Congress of Vienna , The Holy See , International relations, The Papal States, The pope.

BIBLIOGRAFIA

1. DOLINSKÝ, J.: Dejiny Cirkvi. Trnava: Dobrá kniha, 2010. ISBN: 978-80-7141-680-7. 347 s.
2. FRÖHLICH, R.: Dva tisíce let dějin církve. [preklad: Ondřej Bastl a Tomáš Bast]. Praha : Vyšehrad, 1999, ISBN: 80-7021-268-3/978-80-7021-964-5. 304 s.
3. HALAS, F. X.: Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežstvá, diplomacie Svätého stolca, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), , 2004. ISBN 80-7325-034-9. 759 s.
4. KREIBICH, K.: Z dějin sporů církve a státu. I. část. Brno: Rovnost,1950. 84 s.
5. KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny* : novovek 1815-1914 : obdobie obnovy, náboženského obrodzenia a pápežského centralizmu : cirkev a spoločenské otázky v novodobej kultúre. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. ISBN 80-89170-00-5. 534 s.
6. KÜNG, H.: Katolícka Cirkev. Stručné dejiny.[Preklad Oto Havrila]. Bratislava: Slovart, spol. s r.o., 2003. ISBN 80-7145-751-5. 255 s.
7. MALÝ, R.: Církevní dějiny, Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2001, ISBN 80-7266-083-7. 283 s.
8. ŠMÁLIK, Š.: Boží ľud na cestách. Cirkev v 49 pokoleniach. Bratislava: Vydavateľstvo Lúč, 1997. ISBN 80-7117-188-7. 792 s.
9. ŠOLTÉSZ, Š.: Dějiny křesťanské církve. Praha: Kalich, 1990. 160 s. ISBN 80-7017-204-5.
10. ŠPIRKO, J.: Cirkevné dejiny IV, Turčiansky sv. Martin : Matica Slovenská,1943. 361 s.

⁴² Môžeme spoľahlivo poznamenať, že aj v prípade zrejmych konfliktných záujmov v cirkvi, bol pápež volený vždy ako duchovný správca, pričom jeho politické schopnosti boli často potláčané do úzadia, alebo boli brané do úvahy len ako politické schopnosti hlavy Katolíckej cirkvi a nie mocenského panovníka, ktorý bude spravovať územie štátneho útvary. Z uvedeného dôvodu preto pápež (hoci bol vzdelaný a pripravený na duchovnú časť výkonu jeho úradu) často krát nemal predpoklady efektívne spravovať štát a riešiť jeho svetské problémy. Hoci v prípade iných cirkevných hodnostárov bol možný operatívnejší postup, uvedený problém sa rovnako v značnom meradle vyskytoval aj v kontexte úradníkov - klerikov. O to viac bolestivejšie sa prejavovalo v správe štátu minimalizovanie prístupu laikov do verejných funkcií.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Martin Floriš

Externý doktorand

Katedra rímskeho a cirkevného práva

Právnická fakulta

Trnavská univerzita v Trnave